

Асетова А.Ю.

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҚ ӨНДІРІСІНІҢ ДАМУЫНДА ЖЕРДІҢ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНЫЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мақалада жердің тиімді игерушілігі қарастырылады, топырақ құнарының арттырылуы, жер әлеуетінің тиімді пайдаланылуының мәселелері көрсетілген, Батыс Қазақстан облысы жерінің қазіргі құрылымы, ауыл шаруашылық жердің тиімділігінің артуының негізгі бағыты көрсетілген.

Кілт сөздер: тиімді пайдалану, ауыл шаруашылық дақылдардың, ауыл шаруашылық өндірістің, шаруа қожалығы, жерге орналастыру.

A.Yu. Assetova

PROBLEMS OF RATIONAL USING OF LANDS DURING DEVELOPING OF AGRICULTURAL PRODUCTION OF THE REGION

The article deals with the rational use of land, improving soil fertility, the efficient use of land resources potential, shows a modern structure lands West Kazakhstan region, the main directions of improving the efficiency of agricultural land.

Keywords: on the rational use of earth, agricultural cultures, agricultural production, peasant economies, organization of the use of land.

ӘОЖ 631.2

Балқожа М.Ә.

Қазақ ұлттық аграрлық университеті

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖЕР РЕСУРСТАРЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

Андатпа

Мақалада Қазақстан Республикасында жер айналымының нәтижесіне сәйкес әр жыл сайын жер қоры құрамын қайта бөлу тұрақты болып тұрады, соған сәйкес Қазақстан Республикасының жер ресурстарын пайдаланудың қазіргі жағдайы жазылған.

Кілт сөздер: жер ресурстары, жер есебі, жер, ауыл шаруашылығы мақсатына арналған жерлер, елді мекен жерлері (қала және ауыл елді мекендері), өнеркәсіптік, көлік, байланыс, қорғаныс және басқа да ауыл шаруашылық емес саланың жерлері, ерекше қорғалатын табиғи аумақтық жерлері, орман қорының жерлері, су қорының жерлері, босалқы қордың жерлер.

Кіріспе

Қазақстан жер аумағының көлемі жағынан әлемдегі ірі мемлекеттердің бірі болып табылады. Қазақстан Республикасының аумағы Евразия материгінің ортасында орналасқан, батысында – Волганың төменгі жағынан, шығысында – Алтайға дейін және оңтүстігінде Тянь-Шанның Іле Алатауы жотасынан, солтүстігінде – Батыс Сібір ойпатына дейін созылып жатыр [1, 87 б.]. Қазақстан орналасқан жер көлемі жағынан әлемдегі он ірі мемлекеттер қатарына қосылып, 9-орынды алады.

Қазақстан Республикасы үлкен көлемді аумақты алып жатыр, яғни жер көлемі 272490200 гектар. Қазақстан Республикасы халықты жермен қамту бойынша үшінші орын алады, яғни Австралия және Канададан кейінгі. Республиканың 1 адамына 16,51 гектардан келеді.

Қазақстан Республикасының 2013 жылғы жер жағдайы және оны пайдалану туралы жиынтық талдамалы есебіне сәйкес Қазақстан Республикасының жалпы аумағы 272,5 млн гектар, оның ішінде 11317,3 мың гектарды Ресей Федерациясы жалға алып отыр. Өзбекстан Республикасындағы «Чимган» санаториясы орналасқан 0,9 мың гектар жерін Қазақстан Республикасы пайдаланып отыр. Сонымен Қазақстан Республикасы пайдаланылып отырған жер қоры 231173,8 мың гектар [2, 11 б.].

Республикамызда жер реформаларын жүргізу нәтижесінде жер құрылысында санаттар және жер пайдаланушылар бойынша айтарлықтай өзгерістер болды. Сонымен ауыл шаруашылық мақсатындағы жер үлесінің төмендеуі, олардың құрамындағы құнарсыз жыртылған жер, жаңа шаруашылық қалыптастыратын жер учаскелері құрамына кірмейтін және пайдаланбайтын учаскелердің аумақтары босалқы жерлер санатына қосылды [3, 97 б.].

Қазақстан Республикасында жер айналымының нәтижесіне сәйкес әр жыл сайын жер қоры құрамын қайта бөлу тұрақты болып тұрады. Жер қоры құрамын қайта бөлуде жер, су және орман заңдарын негізге ала отырып жасалынады. 2013 жылғы жер есебінде жер санаттары бойынша көлемдері және ауылшаруашылық алқаптардың түгендеу жұмыстарының нәтижесі енгізілген. 2013 жылдың жер қорының санаттары бойынша бөлінуі келесі кесте 1-келтірілген. Кесте 1 Қазақстан Республикасының 1990, 2000, 2013 жылғы жер жағдайы және оны пайдалану туралы жиынтық талдамалы есебі келтірілген. Осы кесте бойынша 2013 жылғы жер көлемі 1990 жылғы қарағанда, Қазақстан Республикасы пайдаланылып отырған жер көлемі 11472,5 мың гектарға азайған, яғни ауыл шаруашылығы мақсатындағы жері 124466,7 мың гектарға азайған, елді мекендердің (қалалардың, кенттер мен ауылдық елді мекендердің) жері 21617,4 мың гектарға көбейген, өнеркәсіп, көлік, байланыс, ғарыш қызметі, қорғаныс, ұлттық қауіпсіздік мұқтаждықтарына арналған жер және ауыл шаруашылығына арналмаған өзге де жері 17046,2 азайған, ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жері, сауықтыру мақсатындағы, рекреациялық және тарихи-мәдени мақсаттағы жері 5741,6 мың гектарға көбейген, орман қоры жері 12992,1 мың гектарға көбейген, су қоры жері 3303,5 мың гектарға көбейген, босалқы жер 87385,8 мың гектарға көбейген.

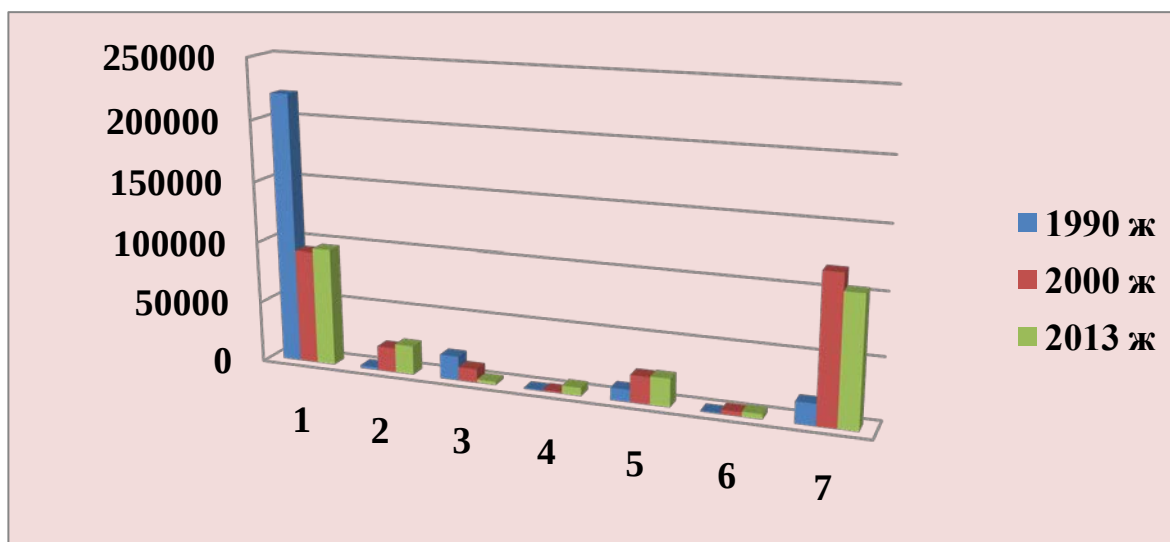
Кесте 1 - Жер қорының санаттар бойынша бөліну динамикасы, мың га

Жер санаттары	1990 ж.	2000 ж.	2013 ж.	Өзгеруі (+, -)	
				2013 ж. - 1990 ж.	2013ж.- 2000 ж.
Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жер	220745,0	93077,1	96278,3	- 124466,7	+3201,2
Елді мекендердің жері	2132,3	20201,7	23749,7	+21617,4	+3548
Өнеркәсіп, көлік, байланыс, ғарыш қызметі, қорғаныс, ұлттық қауіпсіздік мұқтаждықтарына арналған жер және ауыл шаруашылығына арналмаған өзге де жер	19772,6	11131,4	2726,4	-17046,2	-8405

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жері, сауықтыру мақсатындағы, рекреациялық және тарихи-мәдени мақсаттағы жер	773,6	1247,1	6515,2	+5741,6	+5268,1
Орман қорының жері	9951,5	22222,8	22943,6	+12992,1	+720,8
Су қорының жері	809,4	3568,3	4112,9	+3303,5	+544,5
Босалқы жер	17461,9	118696,4	104847,7	+87385,8	-13848,7
Барлығы	271646,3	270144,8	261173,8	-10472,5	-8971
Республиканың сыртында пайдаланылатын жер	149,8	0,9	0,9	-148,9	0
Басқа мемлекеттер пайдаланатын жер	993,7	2346,3	11317,3	10323,6	+8971
Республиканың аумағы	272490,2	272490,2	272 490,2	0	0
ЕСКЕРТУ – Қазақстан Республикасының 2013 жылғы жер жағдайы және оны пайдалану туралы жиынтық талдамалы есебі және «Земельные ресурсы и земельная реформа в Республике Казахстан» (Астана, авторлары Б.Оспанов, З.Дюсенбеков) кітабы негізінде автор құрастырған [2, 12б., 4, 113 б.].					

1-кесте бойынша келесі сурет 1,2 жасалынды. Сурет 1 2009, 2010, 2013 жылғы жер санаттары бойынша жер көлемінің бөлінуі келтірілген. Сурет 1 бойынша ауылшаруашылық мақсатындағы жер мен босалқы жерлердің жер көлемінің айрықша өзгерістері көрсетілген. Сурет 1, 2:

- 1 саны - ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерді;
- 2 саны - елді мекендердің (қалалардың, кенттер мен ауылдық елді мекендердің) жерді;

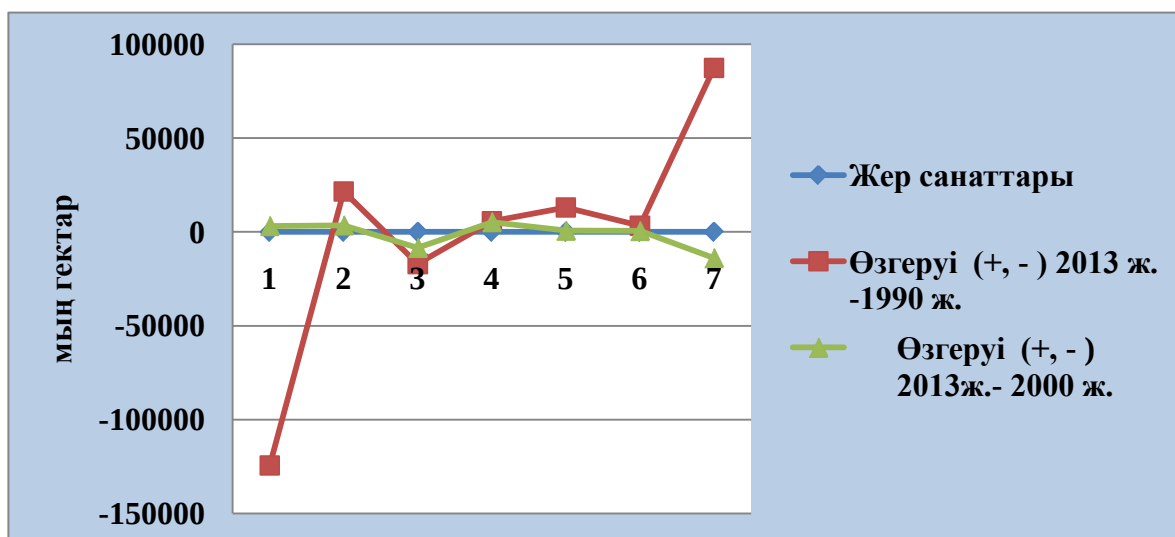
Сурет 1 – Жер қорының санаттары бойынша бөлінуі, мың га

3 саны - өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс жері және өзге де ауыл шаруашылығы мақсатына арналмаған жерді;

4 саны - ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жері, сауықтыру мақсатындағы, рекреациялық және тарихи-мәдени мақсаттағы жерді;

5 саны - орман қорының жерді;

6 саны - су қорының жерді;
7 саны - босалқы жерді білдіреді.

Сурет 2 – 2013-1990 ж. және 2013-2010 ж. аралығындағы жер көлемінің өзгерістері

2-сурет бойынша 2009 жылға қарағанда 2013 жылы ауыл шаруашылығы мақсатындағы жер 124466,7 мың га азайған, босалқы жер 87385,8 мың га көбейген, ал 2000 жылға қарағанда 2013 жылы 3201,2 мың гектарға көбейген, босалқы жер 13848,7 мың га азайған. Осы суретке талдай отырып 2013 жылы ауылшаруашылық жер көлемі көбейген, яғни Қазақстан Республикасында ауылшаруашылығына мән берілуде.

Әдебиеттер

1. Есполов Т.И., Сейфуллин Ж.Т. Жер ресурстарын басқару. – Астана: Парасат әлемі, 2005. – 284 б.
2. Қазақстан Республикасының 2013 жылғы жер жағдайы және оны пайдалану туралы жиынтық талдамалы есебі. – Астана: 2014. – 255б.
3. Қазақстан Республикасының Жер кодексі. – Алматы: Юрист, 2014. – 104б.
4. Оспанов Б., Дюсенбеков З., Земельные ресурсы и земельная реформа в Республике Казахстан. – Астана:Агентство Республики Казахстан по управлению земельными ресурсами, 2001. – 352 с.

Балкожа М.А.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ежегодно в результате земельных преобразований в республике происходит постоянное перераспределение состава земельного фонда. В отчетном году продолжены работы по приведению категорий земель в соответствие с земельным, лесным и водным законодательствами. Уточнялись площади категорий земель по результатам проводимой инвентаризации сельскохозяйственных угодий, вовлеченных в сельскохозяйственный оборот.

Ключевые слова: земельные ресурсы, земельный баланс, земля, земли сельскохозяйственного назначения, земли населенных пунктов (городов, поселков и

сельских населенных пунктов), земли промышленности, транспорта, связи, для нужд космической деятельности, обороны, национальной безопасности и иного несельскохозяйственного назначения, земли особо охраняемых природных территорий, земли оздоровительного, рекреационного и историко-культурного назначения, земли лесного фонда, земли водного фонда, земли запаса.

M.A. Balkozha

CURRENT STATUS OF USING OF LAND RESOURCES IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Each year as a result of the land reform in our country is continuously shifting composition of the Land Fund. Work continued during the year to bring the categories of lands in line with land, forest and water legislation. Defining the categories of lands according to the results of the inventory of agricultural land involved in agriculture.

Key words: land, agricultural land, land settlements (cities, towns and rural settlements) lands of the industrial, transportation and communication, to meet the needs of space, defense, national security and other non-agricultural purposes, land of especially protected natural territories, land, health, recreational, historical and cultural purposes, forest lands, lands of water fund, reserve land.

УДК 635:631.8:631.582:631.452:574.51

¹Л.А. Бурибаева, ²Е.Ж. Избасаров, ¹Б.У. Айтбаева

¹*Казахский НИИ картофелеводства и овощеводства*

²*Казахский национальный аграрный университет*

ВЛИЯНИЕ СИСТЕМЫ УДОБРЕНИЯ НА ПЛОДОРОДИЕ ПОЧВЫ И ПРОДУКТИВНОСТЬ ОВОЩНОГО СЕВООБОРОТА НА ЮГО-ВОСТОКЕ КАЗАХСТАНА

Аннотация

В 3-польном овощном севообороте гумус на контроле (2,07%) уменьшен на 31%. Применение органоминеральных удобрений стабилизировало плодородие почвы - 2,30-2,79%. На удобренных вариантах азота содержалось 30,8-37,8 мг/кг (контроль-29,4 мг/кг), калия - 380-540 мг/кг (контроль-305 мг/кг). Емкость поглощенных оснований снижена - 15-17мг-экв./100г при исходном - 20-21 мг-экв./100г. Из катионов преобладает кальций (85-87%). Содержание тяжелых металлов в допустимых нормах, однако, их уровень возрос. Мехсостав почвы утяжелел (фракции <0,01 мм от 43-45% до 54-57%). Улучшение параметров почвенного плодородия достигается только при органоминеральной системе удобрения севооборота. Удобрение повышало урожайность картофеля на 17,11-51,34%; лука - на 21,75-54,74%; свеклы - на 20,38-58,87%. Наиболее эффективна на картофеле N₁₈₀P₁₈₀K₁₈₀, луке и свекле - N₁₅₀P₉₀K₁₂₀. В клубнях повысилось содержание сухих веществ (24,86-25,18%) и крахмала (16,0-17,8%). Качество луковиц и корнеплодов мало изменялось в зависимости от условий минерального питания.

Ключевые слова: овощной севооборот, плодородие почвы, удобрение, картофель, лук репчатый, свекла столовая, урожайность, качество.